

XVI. YÜZYILDA RUS - İRAN TİCARETİ VE OSMANLI DEVLETİ

N.A. KUZNETZOVA

Çev.: CENAP EREN

1958 yılında, Moskova'da, "Doğu Edebiyatı Yayınevi", "Tacir Födöt Kotov'un İran seyahatnamesi" adında bir eser yayımlamıştı.

Eserin içeriğinden bahsetmeyi bir başka yazıya bırakarak, bugün, Bayan N.A. Kuznetzova'nın bu kitaba yazmış olduğu önsözü, Türk okuyucularına sunmak istiyorum.

Kitabın baş tarafında, onaltı sayfa tutan önsözünde, Bayan Kuznetzova şunları yazıyor:

"Persler ülkesi (İran) ile Rus devleti arasındaki diplomasi ve ticaret ilişkileri, XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra hızla gelişmeğe başladı.

Bu zamana kadar, aralarında düzenli bağlar yoktu. Bunun başlıca sebebi de, bu iki devletin müşterek bir hududa sahip bulunmamaları ve birbirinden ayrı olmaları ile izah edilebilir.

XVI. yüzyılın ortalarına kadar, Rus ve İran devletleri arasında kalan bu topraklarda, şu veya bu şekilde Osmanlı İmparatorluğuna tâbi bir takım milletler ve Türk soyundan kabileler yaşamakta idi. Osmanlı İmparatorluğunun ise, bu çağlarda, Rus ve İran devletlerine karşı tutumu, dostane değildi.

Persler ülkesine gidebilmek için, büyük mesafeler aşmak, zorunlu idi. Yol boylarında, gezgin-taciri ya da elçiyi: soyulmak, esir edilmek, köle gibi satılmak, veya bunların en hafifi olan, yolundan uzun zaman alkonulmak gibi, çeşitli tehlikeler bekliyordu.

Zamanın taşıt araçları da, bir yerden bir yere hızla gitmeyi sağlayacak durumda değildi. Moskova ile İran'ın o zamanki başkenti İsfahan arasındaki mesafe, ancak birkaç ayda alınabiliyordu.

İşte, bu gibi zorluklar, bazen, en girgin ve yürekli seyyahları bile yolundan alıkoyabiliyordu.

XVI. yüzyılın ortalarında durum değişti. Rus Çarı Müthiş İvan'ın giriştiği savaşlar sonucunda, 1552 de Kazan Hanlığının, 1556 da Astrahan Hanlığının toprakları Rusya'ya katıldı.

Böylece, memleketin doğu ülkeleriyle ticaretinde başlıca su yolu olan Volga vasıtasıyla Hazar denizine ulaşmak mümkün olmuştu. (Gerçi, XVII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Rusya ile İran arasında hâlâ müşterek bir hudut yoktu).

Bu sıralardadır ki, ilk def'a olarak, az-çok düzenli bir biçimde gidip gelmeğe başlıyan sefaret heyetleri vasıtasıyla, Rusya ile İran arasında bir takım diplomasi ilişkileri ve yazışma başlamıştı.

Osmanlı Sultanına karşı birlikte mücadele etmek düşüncesi, iki devletin hükümdarları arasındaki dostluk bağlarını kuvvetlendirmekte idi.

Bu yıllara ait diplomatik yazışmalardan (Şahın Rus Çarına ve Çarın İran Şahına, elçileri aracılığıyla gönderdikleri mektuplardan) görüldüğü gibi, Osmanlı İmparatorluğuna karşı mücadele etmek fikri, taraflar arasındaki dostça ilişkileri kuvvetlendirmekte ve esas konuyu teşkil etmekte idi.

Aralarında, Osmanlı devletine karşı bir ittifak akdi konusu defalarca ortaya atılmıştı.

Osmanlı Türklere ve Özbeklere karşı giriştiği uzun savaşlar sonunda zayıf düşen İran, Rusya'nın dostluğunu kazanmak için, ona bir takım toprakları bile feda etmeğe razı idi.

Osmanlıları Hazar denizi boylarından uzaklaştırabilmek için, İran Şahı Rusya'dan yardım isteğinde bulunmuş ve buna karşılık, Ruslara, sadece Derbent kalesini değil, fakat, Bakû'yu da vermeyi vaatmişti.

Osmanlı İmparatorluğuna ve bölgede ona tâbi devletlere karşı, daha başarılı bir mücadele yürütebilmesi için, İran Şahı, Moskova hükümetine, Kafkas dağlarının eteklerinde ve Rus devletinin resmî hududunun geçtiği Terek suyu boyunda, müstahkem sınır boyu kasabaları inşa etmeyi de teklif ediyordu.

Fakat, ne de olsa, bu sıralarda, Rusya, hem batıda, hem de güneyde aynı derecede faal bir siyaset yürütecek kadar kuvvetli değildi. Rusya Çarı, güney sınırlarının güvenliğini, Osmanlı İmparatorluğu ile silâhlı bir anlaşmazlığa düşmeden sağlamağa çalışıyordu.

Terek nehri boyunda Mozdok, İmerski, Nauriski, Aristovo, Murathanov, Kızlar gibi birtakım küçük Kozak kasabaları inşa olundu.

Terek (diğer adıyla Terka) kasabası da, bütün bu bölgenin idare merkezi oldu. Meydana getirilen bu "müstahkem küçük kasabalar", Rus devletinin güney sınırlarını korumakla görevli bulunuyorlardı.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda, durumu icabı, Rus Çarlığının doğudaki siyaseti, Kafkas'lardaki menfaat ve hudutlarını korumağa inhisar

ettiğinden, Moskova hükümeti, İran Şahının, Osmanlı İmparatorluğunu hedef alan tekliflerine karşı çekingen davranmakta idi.

XVII. yüzyılda Rusya'da başgösteren taht mücadeleleri ve Polonyalıların Rus topraklarına saldırıları gibi olaylar yüzünden, Rusya ile İran arasında, Osmanlı devletine karşı bir ittifak akdi konusundaki görüşmeler, yarıda kesilmişti.

Ancak 1613 senesinde İsfahan'a gönderilen M. N. Tihanov (Tihonov) ve Buharov adındaki elçiler aracılığıyla, İran hükümetine, Rus tahtına Mihail Födoroviç Romanov'un çıktığı bildirilmişti.

Bu yıllar boyunca, İran hükümeti, Rus devletinin başında kimin bulunduğunu bilmeden dahi, Rusya'ya elçiler göndermeğe devam etmişti.

İran Şahının nameleri, kâh Boris Godunov'a, kâh tahtı işgal eden sahte iki Dimitri'ye hitaben kaleme alınmıştı.

Gönderdiği mektupların bir kısmında, Şahın, bazen Çarın adını anmadan, "Bütün Rusya Devleti Hükümdarı Büyük Knez Beyaz Çara", ya da, "Bütün hristiyan devletinin hükümdar ve hâkimine" şeklinde hitap ettiği görülmekte idi.

1613 senesinde İsfahan'a gönderilen Rus elçisi M. N. Tihanov'un, Şahın huzurunda, Rus tahtına oturan Mihail Födoroviç Romanov'un, eski Rus Çarları ile olan akrabalığına dair söylediklerine karşılık olarak, Şah Abbas:

"Moskova'nın tahrip edildiğine, Litvanya Kralına ve Moskovanın şimdiki hükümdarına dair bana doğruyu söylemediniz", ama, buna bakmayarak, kendisi (yani Şah Abbas), bundanönceki Moskova Çarları ile "Kardeşçe muhabbet ve dostluk içinde yaşadığı gibi", Mihail Födoroviç ile de aynı şekilde yaşamağa devam edeceğini, söylemişti.

Bu tarihten sonra, sefaret heyetlerinin gidiş gelişleri sıklaştı. Hemen her sene İran elçisi veya sefaret heyetleri Moskova'ya gönderilmeğe başlandı; bunlara karşılık olarak da, Rus sefaret heyetleri İran'a gidip gelmeğe devam ettiler.

Bundan sonraki birkaç yıl içinde (1614 de) Brehov ve Afanasyev (1615 de) Şahmatov, (1616 da) Levontyev, (1618 de) Baryatinski ve diğer bazı elçiler İran'a gönderilmişlerdi.

Bu arada, İranla ticaret yapan bazı tacirlere de diplomatik mahiyette birtakım görevler veriliyordu.

Nitekim, Moskova'lı tacir Grigoriy Melnikov, resmen sefaret heyetine dahil edilmişti.

Bu suretle, Rus devleti ile İran arasındaki ilişkiler, dostane kalmakta devam etti.

Fakat, iki devletin dış siyasetinde önceleri başrolü oynayan ve diplomatik yazışmalarında en önemli konuyu teşkil eden, Osmanlı İmparatorluğuna karşı birlikte mücadele fikri, gitgide zayıflayarak, tedrici bir şekilde ortadan kalkmış oldu.

XVII. yüzyılın ilk yirmibeş yılı içinde, Orta-Doğu'daki siyasî durum değişmişti.

Bu sırada, İran, yıllarca süren iç buhranlardan kurtulmuş, I. Şah Abbas, Özbeklere ve Osmanlılara karşı bazı zaferler kazanarak, Horasan'ı hemen hemen bütün Güney Kafkasya'yı ve Derbent'e kadar uzanan Hazar denizi kıyılarını ele geçirmişti.

İran'ın, Osmanlı devletine karşı mücadelede müttefike ihtiyacı kalmamıştı.

Bu devrede, artık, Rus devleti ile İran müşterek sınıra sahip bulunuyorlardı. (*Yani, Türklerin, Asya'daki soydaşları olan Türkmenler, Özbekler, Kırgızlar ve Kazaklarla ve Türk soyundan gelen diğer milletlerle irtibatı bu suretle Ruslar ve İranlılar tarafından kesilmişti*). (Ö.C.E.)

Rusya'nın Kafkaslar istikametinde daha fazla ilerlemesinden korkan İran, Moskova'nın bu alandaki her adımını teyakkuzla izlemeğe başlamıştı.

Mamafih, Moskova hükûmeti, Gürcistan ya da Güney Kafkasya'daki bazı Hanlıklar yüzünden, İran'la ihtilâfa düşmek ve Rus devletinin ekonomisinde önemli rolü olan İran pazarlarından mahrum olmak istemiyordu.

Moskova hükûmeti, (şeklen daha 1589 da Rus tabiiyetine girmiş olan) Gürcistan'ı destekliyor, Kafkaslara, İran'a ve Osmanlı İmparatorluğuna dair bilgiler topluyor, fakat daha faal hareketlere girişmiyordu.

Bu yıllara ait diplomatik yazışmalarda, sivrilmiş, siyasî konular sessizce geçiliyor, bunların yerini ekonomik meseleler tedrici bir şekilde almağa devam ediyordu.

Hazar denizine kavuştuktan sonra, Rus devletinin İran'la olan ticareti hızla gelişmeğe başladı.

Rusya'nın doğu ticaretinde Astrahan şehri, büyük bir rol oynuyordu. Barbaro'nun şehadetine göre, tuz satın almak üzere, Ruslar, daha XV. yüzyılda, gemilerini Astrahan'a göndermeğe başlamışlardı. XV. yüzyılın sonlarına doğru ise, Moskova ile Astrahan arasında büyük ticaret kervanları gidip gelmekte idi.

XV. yüzyılda ve XVI. yüzyılın başında, İran'dan, Orta Asya'dan, Venedik'ten ve Kafkaslar'dan Astrahan'a gelen tüccarın sayısı artmıştı.

Bir kısım Avrupalı tacirlerin ve özellikle İngilizlerin doğu memleketleri ile ticaretlerinde, bu yoldan faydalanmağa başlamaları, Astrahan ve Volga ticaret yolunun önemini daha da yükseltmişti.

XVI. yüzyılın altmışlı senelerine doğru, İngilizler, Rusya, İran ve Kuzey Avrupa memleketleriyle ticaret yapmak üzere, özel bir şirket kurmuşlardı.

1516 yılında, Kumpanya üyelerinden Jenkinson, Rusya Çarı IV. İvan'a, İran ticareti ile ilgili bir proje teklif etmişti.

Fakat, kısa bir zaman sonra, yabancılar için, Rus topraklarından geçerek, doğu ile ticaret yapmak imkânları zorlaşmıştı; zira, tacirler, ancak Çarın muvafakati ile ve mallarının değerinin yarısını vergi ödemek şartı ile Kazana ve Astrahan'a gidebilir olmuşlardı.

Lâkin, 1588'de, İngilizlerin, gene, vergi ödemedi, Moskova'dan geçerek, İran'a, Buhara'ya ve Şemaha'ya (Kafkaslara) gitmelerine izin verildi

Çar Mihail Födoroviç Romanov zamanında da İngilizlere, vergiden muaf olarak ticaret yapmak imtiyazı teyid olundu.

Fakat, mesafenin uzaklığı, yolun masraflı ve özellikle Hazar denizi bölgesinin güvensizliği yüzünden, İngiliz-İran ticareti, yaygın bir şekil alamadı.

XVII. yüzyılın sonlarına doğru, bu tacirlere, Rus devletince yeniden birtakım sınırlayıcı hükümler konulunca, İngiltere ile İran arasındaki ticaret, denilebilir ki, tamamiyle kesildi.

Hollandalılara da Rus topraklarından geçerek, İranla ticaret yapmak hakkı tanınmıştı.

1630 yılında, Moskova'da, Hollanda elçileriyle ticaret müzakerelerinin yapıldığı sırada, Rus topraklarından geçerek, İranla ticaret yapmak için, kendilerine istisnâ ve vergisiz ticaret mübadelesi hakkı tanınması şartıyla, Holladalılar, Çarın hazinesine yılda 15.000 ruble vergi vermeyi teklif etmişlerdi.

Ancak, bu teklife olumlu karşılık verilmedi.

Moskova tacirlerinin, Hükûmdar nezdindeki başvuruları üzerine, İngiliz tacirlerine de aynı şekilde red cevabı verildi.

Hollanda elçisinin: "Ticaretten, bütün devletler arasında büyük bir dostluk ve yakınlık meydana geldiği" yolundaki iddialarına, Rus asilleri

(Boyarları): “Hükûmdarlar ve devletler arasındaki dostluk ve muhabbet sadece ticaretten doğmaz”, tarzında karşılık vermişlerdi.

Her halükârda, İran’la ticaret ilişkilerinde bulunmak, Rus devleti için özel bir önem taşıyordu.

Osmanlı İmparatorluğuna karşı olan düşmanca tutumundan ötürü, Avrupa pazarlarından tecrid edilmiş bulunan İran, ticaretinin, Hazar denizinde ve Volga boylarında gelişmesine ilgi gösteriyordu.

Birkaç yüz yıl boyunca, İran, batı Avrupa ile (Venedikliler, Cenevizliler ve diğer ülkelerle) alış verişte bulunmuştu. Ancak, başgösteren Osmanlı-İran savaşları, İran’ın Avrupa ile ticaretine son vermiş, Karadeniz ise, Osmanlı devleti tarafından kapatılmıştı.

İran, yeni ticaret yolları arayıp bulmak zorunda idi. İran körfezi yolu ile başlangıç safhasında olan ticaretin, İran için fiili bir önemi yoktu. Hazar denizinden ve Rus topraklarından geçen yol, İran’ın Avrupa ile ticareti için biricik yoldu.

Ticaretle görevli İran elçileri Moskova’ya gelmekte; doğu ile ticaret yapmağa hevesli Rus tacirlerinin sayısı, gün geçtikçe artmakta idi.

Hazar denizinin batı kıyılarının Osmanlılar tarafından zaptına kadar (XVI. yüzyılın 90. senesi), Ruslar ve İranlılar ve özellikle Gilyan’lı tacirler, bu denizin batı kıyılarında gidip geliyorlardı. Bu yol benimsenmiş ve güzergâhta münasip “Limanlar” da vücuda getirilmişti. Bu yerlerin, Osmanlı Türklerinin eline geçmesinden sonra, ticaret, Hazar denizinin doğu kıyılarına kaydırılmış ise de, buraların تنها oluşu, “bus” adı verilen tüccar malı yüklü gemilerin korsan akınlarına maruz kalmaları yüzünden, bazı tacirler, alışılan eski yoldan gidip gelmeyi tercih etmekte idiler.

İran menşeli mallar Rusya pazarlarında aranılıyordu. İran’dan, başlıca ham ipek ve birtakım lüks eşya ithal edilmekte idi.

Moskova’da, pek çok dakkânları olan bir İran Ticaret Hanı kurulmuştu. İpek ticareti, Çarın Hazinesinin tekeline idi. Gelen diğer malların en iyi cinsleri de, özellikle “süs eşyası” adını taşıyanlar (kıymetli taşlar, altundan ve gümüşten yapılmış süslü ev ve ziynet eşyası) evvelemerde Devlet Hazinesi tarafından satın alınmakta idi.

Rusya’dan İran’a samur ve diğer iyi cins kürkler, kemik, ayıbalığı kemiği, sahtiyan, lületaşı, keten ve buğday gibi mallar ihraç ediliyordu.

Daha XVI. yüzyılda, Rusya’da, yabancı tacirlere birtakım yasaklar konmuştu. Başlangıçta, perakende satış yasaklanarak, sadece toptan ticarete müsaade edilmişti. Sonraları, bazı mallar devlet tekeline alındı.

Gerçi, Şahın elçilerine ve tacirlerine, kısmen veya tamamen, bu mallarla da alış-veriş yapma müsaadesi tanınmakta idi. Çarın ve Şahın himaye ettikleri Rus-İran ticareti, gün geçtikçe geliyordu.

Vaadolunan himayeye rağmen, Rus tacirlerinin malları İranda sık sık yağma ediliyor, tacirlerden kanun dışı birtakım resim ve vergiler alınıyor, hatta, bu malların İran topraklarında bir yerden bir yere taşınmasına bile karşı çıkılıyordu.

İranlı tacirler de, Rusya içinde uğradıkları soygunlardan, tutuklanmalardan, ödemek zorunda kaldıkları kanunsuz vergi ve resimlerden şikâyet etmekte idiler. (Tacirler, ticaret yaptıkları memleketin kanunlarına tâbi idiler).

Bu yıllara ait her türlü zabıtlarda, bu çeşit davalardan bahsedilmekte idi. Bu zabıtnamelerin bir tanesinde, ölen İranlı bir tacirin bıraktığı paralardan; bir başkasında da, Tretyak Klyapikov adında Moskova'lı bir tacirin, Şahın Hazinesinden ödünç aldığı 350 rublenin geri verilmesinden bahsediliyordu. Saklanan tacirlerin veya "tüccar adamlarının" iadesine konu teşkil eden davalara da rastlanmakta idi.

Kaybolan malların bedelinin ödenmesi, borcun iadesi, tüccara çıkarılan çeşitli zorlukların ortadan kaldırılması gibi, konulara ait davaların, bazen uzun yıllar sürdüğü görülüyordu.

Şahın ve Çarın tacirlerinin vergiden muaf olarak ticaret yapmaları konusu, bir türlü karara bağlanamamıştı.

Genellikle, Şahın ve Çarın Hazinesine ait mallarla ticaret yapmağa giden tacirler, gümrük resminden muaf tutuluyor, gidecekleri yer ve almak veya satmak istedikleri mallar için, bunlara bazı haklar tanıyordu. Bunun dışında, bu gibilerden "Geçiş vergisi" alınmaz ve bu kimseler, buldukları memlekette bedava yerler, içerlerdi.

Birçok tacirler de, kendilerine ait malları, Çar ya da Şah malı gibi beyan ederek, vergiden kurtulma çarelerine başvurmakta idiler.

Bu gibi haller, tabii olarak, Hazinenin gelirini etkilemekten geri kalmadı. Rus hükûmeti, Şah ile anlaşarak, vergisiz ticareti kaldırmağa çalıştı ise de, bunda başarılı olamadı.

1621 senesinde, Rus hükûmeti, ithal ettikleri mallar için, İranlı tacirlerden, Şahın mühürü ile mühürlenmiş birer liste ibraz etmelerini şart koştu. Fakat, İranlı tacirler, bu konuda her zaman ihmalkâr davranıyorlardı.

Ancak XVII. yüzyılın sonlarına doğru, Şah ve Çar tacirleri için bir ticaret statüsü hazırlanmış oldu.

Rus vesikalarında “Tezikler” * diye adlandırılan bu tacirler hakkında, daha XVII. yüzyılın ilk yarısından başlanarak, bazı sınırlamalar konulmuştu. Meselâ, bunlar, bazı malları alıp satamazlardı. Perakende alış-veriş yapamaz ve diğer yabancı tacirlerle mübadelelerde bulunamazlardı.

Zamanın müşahitlerine ve XVII. yüzyıla ait arşiv belgelerine bakılacak olursa, bu sıralarda “Teziklerin” ticaretinin pek de yaygın olmadığı görülecektir. Bu sırada, Rus-İran ticaretinde nazım rolü “Hazine Ticareti” oynamakta idi. Bu sebeple, “Özel iş yapan” birçok tacirler, mallarını, “Şah veya Han malı” diye, vergisiz geçirmeğe çalışıyorlardı.

Födöt Afanasyeviç Kotov, otuz, kırk yıldır doğu memleketleriyle ticaret yapan tanınmış bir aileye mensuptu.

1589 yılına ait belgelerden bir tanesinde, gümrük resimlerinin tahsili ile ilgili bulunan Moskovalı Stepan Kotov adında bir tacirden bahsedilmektedir.

1620 senesinde, Merck adında bir İngiliz elçisi, Moskova’ya gelmiş ve İran’la ticaret yapmak üzere, kendilerine Rusya’dan transit geçiş hakkı tanınması için girişimde bulunmuştu.

Bunun üzerine, Çar Mihail Födoroviç Romanov, Moskova tacirlerini toplayarak, onlara, İngilizlerin tekliflerini açıklamış ve:

“Son savaştan beri, Rusya’da kıtlığın hüküm sürdüğünü ve devlet hazinesinin tamtakır olduğunu” söylemiş; halbuki, “İngilizler, topraklarımızdan geçerek İran’a gitmek için, bize para teklif ediyorlar”, demişti, ve:

“Eğer, biz İngiliz misafirlerimize İran’a geçiş yolu verirse, Moskova’lı misafirlere ve tüccara, zarar, zarar, ziyan olmaz mı?”, diye sormuştu.

Hazır bulunanlar:

“Bu, efendimizin iradesine tâbi bir husustur”, ancak, “Bize bir zarar gelmeyeceğini bilirsek, biz de fikirlerimizi açıkça söyleriz”, demişlerdi.

Bunun üzerine, tüccardan İvan Yuryev adında biri söz alarak, İngilizlerin İran’la ticaretine müsaade edildiği takdirde, Hazinenin ve iş adamlarının zarara uğrayacaklarını söylemiş ve “Gerek Moskovalıların, gerekse daha aşağılarda bulunan Yaroslav’lıların, Kostroma’lıların, Nijegorod’luların, Kazan’lıların ve Astrahan’lıların ticaret maksadı ile İran’a gidip geldiklerini, Astrahan’a gelen İranlı tüccardan (Teziklerden) ise 1 rubleden 4 altına kadar varan paralar alındığını”, belirtmişti.

* Bununla, İranlı Taciklerin kastedildiğini sanıyorum. (Ö.C.E.)

Grigoriy Tvardikov adında bir başka tacir ise, İngilizlere, denizaşırı memleketlerden getirdikleri mallar için geçiş müsaadesi verilmesini, Rusların İran'a sattıkları malların, bunun dışında tutulmasını teklif etmişti.

Grigoriy Nikitnikov adında bir başkası da, İran'a geçiş müsaadesi konusunda, İngilizlerle Hollandalılar arasında rekabet yaratılarak, bundan faydalanma fikrini ortaya atmıştı. "Biri, ötekinden fazla arttıracaktır; cüz'î bir vergi karşılığında yol vermenin manası yoktur; çünkü, tacirlerimizden birçoğu şimdi İran'la ticarete alışmıştır. Birçoğu bundan zengin olduğu gibi, hükümetimizin hazinesine de bol miktarda vergi girmektedir", demişti.

Moskovalı tacirlerden Rodion Kotov da, bu konudaki görüşünü açıklamış ve ezcümle: "İngilizlere, İran'a geçiş hakkı tanımakla, yalnız onların mallarının satılacağından korkmak, abestir. Zira, her kesin nasip ve kısmeti kendisine aittir. Malı çok olan, çok mal ile, az olan da az mal ile ticaret yapıyor, işini yürütüyor. Meselâ, Arhangelsk kasabasında, alış veriş irili ufaklı yapılıyor. Baştan, malı az olanlar, getirip ufak tefegini satıyor, arkadan da malı çok olanlar geliyor. Onların malları da satılıyor. Herkes malına göre ticaretini yürütüyor. Bizim, İngilizlere geçiş hakkı tanımamızla da böyle olacaktır. İranlıların bir kısmı İngilizlerle alış veriş edecek, bir kısmı da ticaret yapmak üzere, Astrahan'a gelecektir. Sırf İngilizlerin malları İran'ı nasıl tatmin etsin? İran'da, Rus malları ile ticaret yapmağa hevesli, ticaret erbabı çoktur", demişti.

Rodion Kotov'un, İngilizlerin İran'daki ticaretinin muhtemel sonuçlarına dair düşünceleri, onun, İran pazarını iyi tanıdığı gibi, genel olarak, Rus devletinin ticaretine de vakıf olduğunu ve Astrahan ile Arhangelsk ticareti arasında kıyaslama yapabilecek durumda olduğunu gösteriyor. Kotov'lardan birinin, Çarın meclisine davet edilmesi olayı da, bu tacirlerin mümtaz mevkiine şahadet ediyordu.

1623 yılında, Födöt Afanasyeviç Kotov, Devlet Hazinesine ait bazı mallarla Astrahan'dan İran'a gönderilmişti. Çara ait mallarla ticaret yapan bir tacir sıfatıyla, Kotov, birçok imtiyazlara ve özellikle, bunların en önemlilerinden biri olan, hiçbir yerde alıkonulmadan, yoluna devam edebilmek hakkına sahip bulunuyordu.

Hatıratında, hiçbir zaman yolda zorluklarla karşılaştığından bahsetmemektedir.

Hareketinden önce, Kotov'un geçeceği yollar, halkın örf ve adetleri ile şehir ve kasabalar hakkında bilgiyi içeren bir "Seyahat cetveli" (itinéraire) tanzim etmek hususunda, Çarın, Sefaret Heyetleriyle ilgili Dairesinden özel bir görev aldığı görülüyordu.

“İran Topraklarına Seyahat” adındaki eserin, zamanımıza kadar korunabilen birbirinden az farklı nüshalarına bakılırsa, Kotov, yol boyunca, günlük bir not defteri tutmuş ve onun bu notları, ilgili Dairece düzenlenen, “İran’a gidiş geliş seyahatnamesi”ne esas teşkil etmişti.

Bu yıllarda, Rus devleti, özellikle, gönderdiği Sefaret Heyetleri aracılığı ile, etrafındaki komşu milletler ve devletler, bunların idare şekli, dinleri, nüfuslarının miktarı, ticaret ve sanayileri, yolları ve diğer devletlerle olan ilişkileri konularında bilgi toplamakta idi.

Rus devleti, bu suretle, İran ve özellikle onun kuzey eyaletleri olan Gilyan ve Mazenderan ile, Şaha ve Gürcistan’a tâbi bulunan Şemaha ve Erivan Hanlıkları hakkında esaslı ve etraflı bilgi edinmiş bulunmakta idi.

XVII. yüzyılın başında, İran kültürünün Rusya üzerindeki etkisini görmek de mümkündür.”